

HIPOTÉZIS A NEMZEDÉKEK KETTÓS NYELVÉRŐL

Motto: Ints, és menj tovább...

1.1. Abból az empirikus tényből kell kiindulni, hogy minden ember több nyelven beszél. Anyanyelvét — vagy az anyanyelvként használt nyelvét — legalább két alapvető jelentérendszerben használja. Az első a partikuláris szféra: szerves kisközösségeiben, ahol általános életmegnyilvánulásait valósítja meg, azt a nyelvet beszéli, amelyet az emberi nem fejlődése alakított ki. Második a társadalmi szféra: azokban a közösségekben, amelyekben alkalmazkodásának társadalmi formáit valósítja meg, azt a nyelvet beszéli, amelyet helyesnek vél.

1.2. A nemzetiség, az esetek többségében, partikuláris közösségeiben anyanyelvét, társadalmi érintkezéseiben a többségi nyelvet használja, ezért a két jelentés többnyire más nyelvhez kapcsolódik.

1.3. A viszonylag azonos időben született emberek alkalmazkodása nagyjából azonos formákban zajlik le: nemzedéknek tekinthető az a potenciális közösség, amely azonos jelentésű nyelvet beszél. A köznapi nyelven túl minden közösség létrehozza társadalmi érintkezésének sajátos nyelvét, amely nem egyéb, mint az általános emberi alkalmazkodás nyelvének lefordítása a konkrét viszonyokhoz való alkalmazkodás nyelvére. Ezért a nyelv egyrészt kifejezi az emberi nem törzsfeljődésében elért konkrét színvonalat, illetve a természet, a természetivé lett társadalom kommunikációját, másrészt viszont azt a módot, ahogyan az emberek intézményi-hatalmi viszonyaikkal kommunikálnak, vagyis ahogyan a magatartásban ezt tudatosítják.

1.4. Tudatosítani: társadalmi szférába emelni az egyént. Az intézmények nyelve tudatosítja azokat a lehetőségeket, amelyek természetükben mint objektív viszonyok kifejeződésében megtestesülnek. Az ember „beleszületik adott viszonyokba“, ám e viszonyokat a társadalom intézményein keresztül veszi tudomásul.

1.5. A második nyelv a hatalmi struktúrákhoz való alkalmazkodás nyelve. Ebben fogalmazódik meg, hogy az emberek miképpen látják vagy miképpen kívánják látni helyüket és viszonyukat ebben a struktúrában, illetve az, hogy miképpen kívánják *láttatni* önmagukat e struktúra képviselőivel. Vagyis e második nem csupán aktuális társadalmiságuk kifejezője (a), hanem illúzióik (b) és az illúziók valóságnak-láttatása (c) is ezen a nyelven történik.

1.6. A „személyes vélemény“ az első nyelven, az intim kisközösség nyelvén fogalmazódik meg. A társadalmi és hatalmi szférával szemben tanúsított magatartást ezen a nyelven vizsgálják felül, ezen a nyelven fejeződik ki az elvárásokból fakadó magatartással kapcsolatos egyéni vélemény.

1.7. Mivel az alkalmazkodás nyelvén a társadalmiság fejeződik ki, a második nyelv egyúttal az eszmények nyelve is. Így az eszmény és a

cél (az alkalmazkodás megfelelőnek talált formái) azonos nyelven „beszélnek“, amelyet le kell „fordítani“ az első nyelvre. A fordítás eredménye: pragmatikus cél és elvont eszmény. A cél pragmatikus, mert a társadalmi alkalmazkodás kisközösségi eredményességét (illetve a lehetséges gyakorlati következményeit) fogalmazza meg, az eszmény elvont, mert elszakad természetes közegétől, a társadalmiságtól.

1.8. Ezért a célok, illetve az alkalmazkodás megvalósított formái válnak az elvont eszmény konkrét tartalmává: feszültség jön létre az eszmény tisztasága és a céllá degradálódott tartalom között. E feszültség feloldható, ha a társadalmi mezőben a két szféra, illetve a két szférát kifejező nyelv között az érintkezés szabad, vagyis ha közvetlen viszony van a kisközösségek (egyének) és a társadalmat kifejező hatalmi szféra között.

1.9. A degradálódás másik formája az egyéni (kisközösségi) célok elfedése az eszmények felhasználásával: a reális takarása az ideálissal. Az ideális ilyen felhasználását elősegíti az, ha a hatalmi szféra maga is ilyen értelemben használja fel az eszményeket, vagyis ha a csoport céljait eszményként állítja be. Ilyenkor az egyéni célok formája az eszmény, tartalma a kisközösség közvetlen érdeke.

1.1.1. A célok eszményesítése, illetve az eszmények felhasználása a reális elfedésére az adott intézményi rendszer elvárásaiból következik, ezeket az elvárásokat viszont döntően a gazdasági viszonyok határozzák meg.

1.1.2. Tehát abból az empirikus tényből kell kiindulni, hogy a nemzedékek magatartását a gazdaság, a hatalom és a kisközösségek közötti viszony határozza meg. A nemzedéki különbségek önmagukban banális biológiai különbségek, ám a második nyelvben kifejeződő alkalmazkodás tekintetében az időbeli egymásra-következés tartalmat kap: e tartalom a *már* és a *még nem* kialakított viszonyok különbségeit fejezi ki.

1.1.3. A különbség már önmagában konfliktus forrása lehet, de a különbség önmagában még nem szükségszerűen konfliktushordozó. Ha *egy* nemzedék két nyelve között közvetlen viszony van, vagyis ha a partikuláris szabadon megy át a társadalmiba, és a társadalmiban a partikuláris önmaga lényegére ismer, akkor az új nemzedék a két nyelv szabad mozgásában önmaga számára elfogadható eszményt ismer fel.

1.1.4. Az eszmény nem egyéb, mint az a mód, ahogyan egy nemzedék megfogalmazza saját létének hiányosságait: ám a hiányosság lehet „tartalmas“ vagy tartalmatlan. Tartalmas akkor, ha a szabadság reális korlátait-határait fogalmazza meg, vagyis ha benne a stratégia fogalmazódik meg; tartalmatlan akkor, ha csupán a közvetlen gyakorlat, a taktika. De tartalmatlan akkor is, ha önmagát megvalósultnak tudja, vagy önmagát megvalósultnak tünteti fel, vagy azt mondja, hogy megvalósult, noha tudja, hogy nem.

a) Önmagát megvalósultnak tudja: ez a hatalmi szféra illúziója, az a biztonságforrás, amely lehetővé teszi számára, hogy higgyen önmagában.

b) Önmagát megvalósultnak tünteti fel: ez a lét hiányosságainak elleplezését célzó forma. A társadalmi, illetve a társadalmat hordozó és kisajátító tudja, hogy nem képes a reálist megfogalmazni, ezért a hiányosságokat így kompenzálja.

c) Önmagát megvalósultnak mondja, noha tudja, hogy nem valósult meg: ez a forma az elfogadott és a lényegéhez tartozónak minősített kettősség, amely mindenképpen konfliktust fejleszt ki.

1.1.5. A nemzedéki konfliktusban a két nyelv kettős viszonyát figyelhetjük meg. Egyrészt az egyik — az idősebb — nemzedék tudja, hogy nyelve kettészakadt, másrészt a másik — a fiatalabb — nemzedék ezt a helyzetet bűnösnek érzi, egyrészt az első ezt a kettősséget az alkalmazkodás diadalaként közvetíti, másrészt a másik e diadalt vereségként sajátítja el. Egyrészt az egyik — a fiatalabb — nemzedék tudja, hogy nyelvének egysége csak önmagában való egység, amely nem fejez ki semmiféle pozitív társadalmiságot, másrészt a másik — az idősebb — ezt a magatartást bűnösnek látja, egyrészt az első az önmagában való egységet önmagáért valónak hiszi, és az alkalmazkodást a társadalmiság elvetésében véli megtalálni, másrészt a másik ezt a diadalt vereségként sajátítja el.

1.1.6. Miután e kettős vereség így vagy úgy tudatosul, problematikusává válik a nyelv maga is. Bármelyiken beszél, mindenképpen érzi a valóság hiányát, a lényeg hiányát, ezért mindkettőt csak látszatok hordozójaként tudatosítja. A látszat valóságát a lét autentikus voltát kérdőjelezi meg, a nem-autentikus léttel szemben a partikuláris válik az önfenntartás menedékévé.

1.1.7. Csakhogy ez a menedék a büntudat forrása: a negativitás jelenléte megmérgezi a partikularitás áthatolhatatlan egységét, és szakadatlanul a kitörés vágyát ébreszti. Ám a kitörés csak a partikulárisabb felé adott: a kisközösség nyelve többé nem közösségi, hanem szigorúan egyéni, amely feláldozza az emberi nem törzsfjlődésében felhalmozott tapasztalatok, és a társadalmiság hiányainak partikuláris kifejezőjévé lesz.

1.1.8. Az intézmények nyelve most a társadalmiság tökéletes kifejezőjének tudja magát, és mint ilyen a magatartás normatív nyelvéné válik. Az egyén bűnös, felel minden jelenségért, amely az ő nyelvén megfogalmazhatatlan ugyan, de normaként megfogalmazták az ő számára.

1.1.9. A normaként átvett nyelv a kisközösség nyelvét nem-autentikussá változtatja, és ezzel a norma nyelve az autentikusság látszatát valóságossá változtatja. Ez a látszat lehetővé teszi ugyan számára, hogy önmagát a megvalósultságok kifejezőjének tüntesse fel, de semmiképp sem hihet abban, ami a hiányosságok leplezésére szolgál, hogy valóban az, aminek látszik.

2.1. Minden nemzedék önmagát szervezi meg, de a szervessé válás mindig meghatározott nyelvi kontextusban zajlik le.

2.2. Tehát abból az empirikus tényből kell kiindulni, hogy az újabb nemzedék társadalmiasulása a már meglevő társadalmi nyelv *analíziséből* származik: ez az analízis mind az elmélet (a kultúra), mind a gyakorlat szintjén objektíven végbemenő szakadatlan folyamat.

2.3. A kulturális analízis funkciója Mannheim szerint (idézetek Karl Mannheim tanulmányából — *A nemzedéki probléma* — az *Ifjúságszociológia* című kötet — Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1969. — nyomán):

KONDOR BÉLA GRAFIKÁJA

KONDOR BÉLA: LIBERIUS PÁPA

A) „Allandóan új kultúrahordozók működésbe helyezése [...] azt jelenti, hogy a kultúrát olyan emberek formálják tovább, akik a felhalmozott kulturális javakat »új módon közelítik meg«. Az »új módon való megközelítés«, amellyel a nemzedékek egymásutánjának jelenségénél találkozunk, olyan új testi-szellemi vitális egységek fellépésén alapszik, akik effektíve »új életet« kezdnek [...] társadalmi életünkben az új emberek állandó belépésének ténye egyenesen olyasminek fogható fel, mint ami ellensúlyozza az egyéni tudatok parciálitásának tényét. Igaz, hogy új emberek új fellépése minduntalan megrendíti a felhalmozott javakat, de öntudatlanul is megvalósítja a szükséges új szelektiót, a meglevő revízióját, megtanít arra, hogy elfelejtsük mindazt, ami nem használható többé, vagy vágyódjunk mindarra, amit még nem vívtunk ki.“

B) *A régebbi kultúrahordozók kiesése.* „A társadalmi történelemben a régebbi nemzedékek kihalása a szükségesség felejtést szolgálja. Társadalmunk továbbéléséhez a társadalmi emlékezetre, a felejtésre és az újra kezdődő cselekvésre egyaránt szükség van [...] Minden aktuális kivitelezés szelektív módon jár el [...] A felmerülő új szituációhoz hozzáidomítja, amit magával hozott, vagy újat teremt, s ilyenkor gyakran fedez fel a magával hozottban olyan oldalakat, beágyazott lehetőségeket, amelyeket közvetlenül előzőleg még nem vettek észre [...] Nos, itt lényeges különbséget kell tennünk *elsajátított* emlékezet és az egyénileg *önállóan szerzett* emlékezet között [...] Csak a valóban önállóan szerzett emlékezet, csak az aktuális szituációban megszerzett tudás lehet igazán a birtokom. Öregnek lenni elsősorban annyit jelent, hogy az ember valamilyen specifikus, önállóan szerzett, preformáló tapasztalati összefüggésben él, aminek következtében minden lehetséges tapasztalatnak bizonyos mértékig előre ki van jelölve az alakja és a helye. Evvel szemben az új életben a formáló erők még csak alakulóban vannak, s még fel tudják dolgozni magukban az új szituációk arculatkialakító hatásának alapvető mozdulatait.“

C) *A nemzedékek konstituálódásának alapja* az, hogy tagjai „a kollektív történelemnek ugyanabban a szakaszában vesznek részt [...] A társadalmi térben való közös elhelyezkedést nem az azonos kronológiai időben való születés ténye adja, nem az egyidejű ifjúkor, felnőtté válás és megöregedés, hanem inkább az érintetteknek ebből fakadó azon lehetősége, hogy ugyanazokban az eseményekben, élettartalmakban stb. vegyenek részt, s mi több, mindezt azonos jellegű tudati rétegződés jegyében tegyék.“

D) „*A kulturális javak állandó továbbadásának szükségessége* [...] A továbbadásban a leglényegesebb az, hogy az új nemzedéket hagyni kell bele-nőni a szervezett életmagatartásokba, érzéstartalmakba, beállítottságokba [...] Az ifjúság jelenidejűsége tehát azt jelenti, hogy (a potenciálisan újszerű megközelítés stb. jóvoltából) közelebb van a jelenlegi problematikához, elsődleges antitézisként éli át azt, ami éppen fellazulóban van, és harcban kötelezi el magát ehhez az antitézishez. Az idősebb nemzedék viszont ragaszkodik ahhoz, ami az ő számára annak idején jelentette az új orientációt... Ez a feszültség az eleven élettapasztalat továbbadásához szinte feloldhatatlan volna, ha nem működne az ellentétesen ható tendencia is: nemcsak a tanító nevelel a tanítványt, hanem a tanítvány is a tanítót.“

2.4. A gyakorlatban végbemenő analízis azt jelenti, hogy azokat az objektív viszonyokat, amelyeket készen kapnak, amelyekbe beleszületnek, a fiatal nemzedékek antitézisként fogalmazzák meg.

Ha ez az antitézis nem lenne, akkor az új generációk cselekvésképtelenné válnának, márpedig minden generáció alapfunkciója a társadalmi folytonosság biztosítása. Az emberi nem alkalmazkodásának biztosítása az emberi nem immanens célja.

2.5. Ezért az új generáció felelősségének kiindulópontja a tagadás. A tagadás azonban tiszta szubjektivitás, ha nem tapad mint antitézis a már meglevőhöz. A meglevő tagadása is tiszta szubjektivitás, ha a reális változtatás lehetetlen. A reális változtatást végrehajtani viszont csak ak-

kor lehet, ha átformálják azokat a kereteket, amelyek között az emberek kollektív tevékenysége megszerveződik.

2.6. Az átalakítás igénye így mindenekelőtt a felépítményi formákkal szemben fogalmazódik meg: a gyakorlati analízisben a szintaxis tagadó formái uralkodnak, ám tartalmilag ezekben a formákban az új állításának cselekvő variánsai figyelhetők meg. A nyelvi forma és a kifejezett tartalom ellentmondása kifejezi azt a tényt, hogy az alkalmazkodás nyelve még nem alakult ki, tehát egyelőre csak mint lehetőség van adva. Azt már kifejezi, hogy mit nem akarnak, de azt még nem, hogy mit akarnak.

2.7. A társadalmiság nyelve a kisközösségben a közvetlen tagadás nyelvvé válik, s mint ilyen fellazítja az első nyelvet is. A fellazulás azt jelenti, hogy a negativitás értelmetlenné teszi a kisközösségek hagyományos szókészletének azokat az elemeit, amelyek pozitív-pragmatikus tartalomra fordítják le a második nyelv általános kifejezéseit. Az eredmény: az első nyelv tartalmatlanságaitól való elszakadás, és törekvés a második nyelv pozitív megalapozására, vagyis tartalmas kifejezések bevezetésére ebbe a második nyelvbe.

2.8. A pozitívítás és negativitás határán elkülönül egymástól a reális és az autentikus: ami reális, az nem autentikus, ami autentikus, az csak feltételes: vágy, óhaj. A feltételes nem reális, de a reális megváltoztatásának eszköze, az a mód, ahogyan a vágy átmege a cselekvésbe. Mikor a vágyból gyakorlati célkitűzések fakadnak, akkor az ideális maga válik termelőerővé.

2.9. A probléma az, hogy milyen módon megy át a *kellés* a cselekvésbe, milyen viszony van a lehetséges cselekvés (amely normális körülmények között egybeesik az óhajtottal) és a reális cselekvés között. Másképpen: a probléma az, hogy a reális társadalmi szféra, illetve a hatalmi szféra mennyire képes felismerni a *lehető*t, és elkülöníteni azt a reálisan megszervezettől. Másképpen: a probléma az, hogy a hatalmi szféra képes-e átengedni a reálist a reálisnak, vagyis a lehetséges változásnak, változtatásnak.

2.1.1. Az átengedés *nem* óhaj vagy vágy kérdése, hanem a társadalom osztályszerkezetének, a társadalmi *érdekek* dialektikájának problémája. Az uralkodó osztály s hatalmi intézményei érdekeiket mint az osztálytársadalom érdekeit fogalmazzák meg (Marx), ezért a társadalmiságot kifejező nyelv eleve misztifikált nyelv. A kijelentő mondatokat közvetlen normaként fogalmazza meg: a misztifikált nyelv közérdeknek tünteti fel egy csoport érdekeit.

2.2.2. Az első nyelv most bűnös: olyasmit fejez ki, ami ellentmond a társadalmi, érvényessége ezért csak a kis szférában adott, elvetvén minden kapcsolatát a társadalmival. Ha a kiscsoport ennek ellenére vállalja saját nyelvét, akkor tudatosan szakít az általánossal, és önmagába zárt monasztként létezik. Ha nem vállalja, de mégis beszél, akkor bűntudat az eredmény: meg hasonlítás, a társadalmival való azonosulás hiányából származó elszigeteltség. Ha nem vállalja, és nem is beszél, akkor e nyelv hiányában megszünteti önmagát, elveszti specifikumát, ezzel minőségét.

2.2.3. Az új generációra nézve mindhárom megoldás elfogadhatatlan: a) az új generáció élményvilága eleve potenciálisan társadalmi: az okta-

tásban-nevelésben eleve társadalmi tapasztalatokat vesz át, és mivel fő problémája a beilleszkedés, elvet minden olyan formát, amely ezt lehetetlenné tenné. b) A bűntudatot nem vállalhatja, mert a társadalmi alkalmazkodás csődjét antitézisben fogja fel, és az előző nemzedék csődjének tudja. c) Mivel csupán személyiségként — tehát csoportalkotóként — hajthatja végre feladatait, nem hajlandó véglegesen feloldani az első nyelvet.

2.2.4. Ezért tagadása most a már konstituálódott kiscsoportra irányul, és ennek felbomlásában véli felfedezni saját társadalmiságának feltételét. Újronnan létrehozott saját kiscsoportjában viszont kénytelen-kelletlen újratermeli azokat a viszonyokat, amelyeket tagadásával, majd cselekvésével szétrombol, most már saját generációjának szintjén. Ha viszont az újratermelés veszélyét felismeri és azt tudatosan elkerüli, akkor vagy a társadalmonkívüliséget választja, vagy az elfogadott tehetetlenség következtében manipulációs eszközzé változik.

2.2.5. Az egyik oldalon önmanipuláció (a kettős nyelv ellentmondásainak következetes vállalása és keresztülvitele), a másikon a manipulációnak való kiszolgáltatottság: az antagonista osztálytársadalom a nemzedéki viszonyokban is az elidegenedés zárt körét valósítja meg. Nyilván csak a forradalmi cselekvés révén törhető át a bűvös kör, de a kérdés az, hogy mikor érnek meg a forradalmi cselekvés feltételei.

2.2.6. A történelem tapasztalatai szerint a forradalmi cselekvést vagy a végső kétségbeesés váltja ki, vagy a szubjektív és objektív feltételek olyan egybeesése, amely lehetővé teszi, hogy a radikális változásokra érett objektív feltételeket mint ilyeneket sajátítsa el a tudatosult osztályszubjektivitás. Ezt az egybeesést csak utólag, az egybeesés után lehet történelmi tényként elkönyvelni, tehát nincs mód arra, hogy az elidegenedés körét fellazító áttörés időpontját pontosan meg lehessen állapítani. Így a nemzedéki viszonyokra ebből pontos következtetéseket levonni nem lehet.

2.2.7. Az első nyelv két oldalról történő rombolása, a második nyelv képtelen volta arra, hogy a realitásokat kifejezze, a köznyelv egészét konfúzzá teszi, alkalmatlanná az emberi viszonyok kifejezésére. Az emberi viszonyok csak az érzelmek szintjén nyilvánulhatnak meg, ennek külső jele a presztízs nagy értéke: az önértékelés alapjait érzelmi reflexek (csodálat, irigység stb.) alkotják. Társadalmilag az érzelmi mozzanatok előtérbe helyezése kedvez az érzelmi tömegállapotok kialakulásának: ebben a valóban tartalmas emberi viszonyok kompenzációját kell látnunk. Mit sem változtat ezen a tényen az, ha a hatalmi szféra az ilyen helyzetet manipulációs célokra használja. Ha nem objektíven létezne egy ilyen állapot, akkor a manipulációnak sem lehetne tömeghatása. A manipuláció csak azért lehet uralmi eszköz, mert az objektív viszonyok azt lehetővé teszik.

2.2.8. A köznyelv többnyire gesztusok jelzésére szorítkozik, míg a teória nyelve nem csupán a logikai építkezés feladatát látja el, hanem olyan funkciót is, amelyre alkalmatlan: rendet, *racionális és átfogó* rendet igyekszik teremteni a létben. A létre való ilyen vonatkozás hermetikussá teszi, elszakítja közlésének alanyától.

2.2.9. De éppen ez változtatja a teória nyelvét az ifjú generáció leg-tudatosabb képviselőinek nyelvévé, szemben az ifjúságnak azokkal a rep-

rezenatív képviselőivel, akik az érzelmek nyelvét fogalmazzák át generációs nyelvvé.

3.1. A kolozsvári George Dima Zeneművészeti Főiskola I. éves tanár-, valamint ének- és hangszer-szakosai a következő válaszokat adták a generációs problémával kapcsolatos kérdésekre 1973 áprilisában (válogatás a válaszok főbb változatai alapján, az összválaszok száma: 22).

A) *Mit ért a nemzedék fogalmán?*

1. Generáció — különböző korosztályok megkülönböztető jelzője (20 éves, nagyüzemi munkáscsalád; 20 éves, értelmiségi; 22 éves, apa értelmiségi; 19 éves, apa értelmiségi; 20 éves, apa aktivista; 21 éves, munkáscsalád; 19 éves, értelmiségi; 19 éves, munkáscsalád; 20 éves, munkáscsalád).

2. A kor nagy eseményeire való reagálásban eltérő csoportok (20 éves, értelmiségi család; 20 éves, apa értelmiségi; 22 éves, munkáscsalád.).

3. Egy nemzedékhez tartoznak azok, akik azonos szellemi szinttel rendelkezvén kölcsönösen megértik egymást; a generációra jellemző a közös érdeklődési terület. Egy adott generáció kitermeli magából a neki megfelelő szellemi szintet, amely a kultúrában-művészetben fejeződik ki (20 éves, értelmiségi család).

4. Meghatározó — az eltérő gondolatiság (21 éves, apa értelmiségi; 19 éves, munkáscsalád).

5. Csoportok, amelyeket elválasztanak azok a problémák, amelyek elé a kor társadalma állítja őket, de elválasztják őket a különböző életkörülmények, feltételek, jelentős események, döntő fordulatok a társadalmi életben (20 éves, munkáscsalád).

6. A különböző korosztályokat a cél kovácsolja nemzedékké. Az eltérő cél teszi, hogy minden nemzedék más „nyelvet“ beszél, mások vágyai, álmái és érdeklődési köre (20 éves, munkáscsalád).

7. Különböző generációkról beszélni értelmetlenség, csak életfelfogásbeli különbségek vannak — korkülönbségre való tekintet nélkül (20 éves, munkáscsalád; 20 éves, értelmiségi család).

B) *Jellemezze a generációk közötti viszonyt (lehetőleg saját tapasztalataiból kiindulva):*

1. Mivel a generációk egymástól eltérő időpontban lépnek föl, más-más korproblémákkal táplálkoznak. A gyors ütemű társadalmi fejlődés következtében olyan új problémák merülnek fel, amelyek kiszorítják a régi, megoldott és megoldatlan problémákat. Ezek megoldását másképpen látják az azonos korban együtt élő nemzedékek. Az új generáció felülvizsgálja a régi problémák megoldásait is. A megoldások különbsége miatti ellentét sokszor konfliktushoz vezet, *ennek megoldása a fiatalabb generációra hárul* (20 éves, nagyüzemi munkáscsalád; 20 éves, munkáscsalád).

2. Generációs probléma az, hogy a korosztályok másképp látják és más értelmet tulajdonítanak az életnek (21 éves, értelmiségi; 20 éves, apa értelmiségi; 20 éves, értelmiségi család; 22 éves, apa értelmiségi; 22 éves, munkáscsalád).

3. Egy generáció sem bonthatja le saját felépített „várát“, csak azokat az ellentéteket termelheti ki magából, amelyek majd a következő generáció segítségével jutnak kifejezésre a kultúrában. Ennek megfelelően

a két egymást követő generáció között szükségképpen létezik bizonyos konfliktus — ez azonban nem vezethet antagonizmushoz (társadalmi téren) —, amelyet csak egy harmadik oldhat fel. A harmadik generáció viszont a másodikkal kerül konfliktusba (20 éves, szakmunkás család).

4. A generációs viták megszűnnek, ha megértjük szüleinket, az idősebbeket általában (21 éves, apa értelmiségi; 20 éves, apa értelmiségi; 19 éves, apa értelmiségi; 20 éves, értelmiségi család).

5. A vita oka az, hogy a régebbi nemzedékekhez tartozó egyén nem képes lépést tartani a társadalom szerkezetében végbement változásokkal, nem tudja, vagy még inkább nem akarja ezeket megérteni, vagy ami még rosszabb, a fiatalokat is idejétmúlt nézetek-eszmék szellemében kívánja nevelni (20 éves, munkáscsalád; 19 éves, munkáscsalád).

6. Mi a kétszert fogadtuk el, de egyelőre semmit sem tettünk, hogy az, ami szerintünk rossz, megváltozzon. Sokan csak elmegyünk a gyűlésekre (vagy el sem megyünk), és oda sem figyelve felnyújtjuk a kezünket, szavazunk. Ez nem elég (20 éves, munkáscsalád).

7. Ok: a fiatalok változtatási vágya (20 éves, apa aktivista; 20 éves, munkáscsalád).

8. Az idősebb generáció, saját munkája mellett, nem képes asszimilálni azt, amit a fiatalabb generáció „tesz“ (19 éves, értelmiségi; 19 éves, munkás).

9. Ha a szülők meg tudnák óvni gyermekeiket a nehézségektől, akkor azok nem saját életüket élnék, hanem szüleik álmait (21 éves, apa értelmiségi).

Megjegyzés:

a) Gyakran hangsúlyozzák a válaszok, hogy nem lehet éles határvonalat húzni a nemzedékek között, tehát a generációs viták nem szükségszerűen korosztályok egésze közötti viták, továbbá, hogy az idősebbek tapasztalata nélkülözhetetlen.

b) Értékelhetetlen válaszok száma: az első kérdésre 4, a másodikra 2.

3.2. A generációk problémáját mint egy új kritikai nyelv problémáját kezelhetjük. Az új kritikai nyelv hivatott arra, hogy megvalósítsa a Mannheim-szövegben idézett funkciókat. E funkciók „ellátása“ minden korban sajátos korprobléma, tehát e nyelv feltételei a korban magában adóttak.

3.3. A kritika nyelve felmutatja az ideológiai képződmények reális alapjait (Marx).

3.4. Kimutatja, hogy milyen típusú emberi kapcsolatokat valósítanak meg a társadalom objektív viszonyai.

3.5. Az emberi kapcsolatok nyelvét mint az emberi nem törzsfelődésének és a társadalmiság adott szintjének kölcsönviszonyát képviselő nyelvet vizsgálja.

3.6. A két nyelv viszonyából deduktíve következtet saját ideológiai helyére.

3.7. Ideológiája — nyelvi modelljének premisszája.

3.8. A radikális kritikai lebontást most konstrukció követi.

3.9. A konstrukció eredménye hipotézis. A feladat az, hogy a logikailag végigvitt-kiképzett hipotézist szakadatlanul szembesítsük a tények-

kel; ha a hipotézis nem magyarázza a tényeket, akkor nem a tények hibásak.

3.1.1. Kísérletünk nem kívánja a szintézis szerepét betölteni: egyetlen célkitűzésünk az, hogy a nyelvben mindig kifejeződő nemzedéki problémát úgy kezeljük, amint az kifejeződik. Csak azt lehet vizsgálni, ami kifejeződik; ezért minden nyelvi viszonyt szükségességnek foghatunk fel. Csak azt értjük meg, amit megértünk; ez pedig leírható. Ami leírható, azt leírják, tehát magukon, saját nyelvükön keresztül írják le. Ezt az ideológikus tényt ismerni kell. A radikális analízis pontosan a premiszáig jut, és ezeket tudatosan használja a konstrukcióban. Így nem a konstrukciót kell hangsúlyozni, hanem az analízist.

Kísérletünk az antagonista osztályokra tagolt társadalom nemzedéki problémáját veti fel, és nem kíván semmiféle következtetést levonni az egységes, osztálymentes társadalomra vonatkozóan.

Finta Edit: Vád